

УДК 342.9

Віктор ВЕЛИЧКО

здобувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізький національний університет

вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0007-0783-9350

DOI: 10.32782/LST/2024-2-12

Бібліографічний опис статті: Величко, В. (2024). Адміністративно-процесуальні правовідносини в системі суспільних відносин. *Law. State. Technology*, 2, 63–67, doi: 10.32782/LST/2024-2-12

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ
В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИНИ**

Підкреслено, що адміністративно-процесуальні відносини є динамікою суспільних правовідносин, є тією формою, де відображуються адміністративно-правові відносини. З'ясовано, що адміністративно-судочинні правовідносини є підсистемою адміністративно-процесуальних відносин, при цьому набувають загальних ознак адміністративно-правових відносин. До ознак адміністративно-процесуальних правовідносин віднесено: специфічна сфера їх реалізації, яка пов'язується із суспільними відносинами у сфері здійснення публічної влади, та полягає у взаємодії приватних осіб із носіями публічно-владних повноважень; застосування як пріоритету імперативного методу нормативного регулювання, що розуміється як виняткове застосування принципу рівності; змістом суб'єктного складу правовідносин, де обов'язкове бере участь орган державної влади, орган місцевого самоврядування, або інший носій владних повноважень, в тому числі державні підприємства, установи та організації; чітка процедурна урегульованість відносин; домінування публічного інтересу над приватним, що не повинно призводити до пригнічення останніх, а має відбуватися у їх належній збалансованості; відображується у компетенційному змісті діяльності суб'єктів владних повноважень; остання характеристика полягає у застосуванні методів та засобів адміністративного примусу та впливу разі недотримання вимог чинного законодавства України у сфері публічно-управлінських правовідносин. Адміністративно-процесуальні правовідносини структурно відображено через такі підсистеми, як: адміністративно-процедурні, адміністративно-деліктні, адміністративно-судочинні правовідносини.

Ключові слова: адміністративний процес, адміністративне судочинство, нормативно-правове регулювання, вирішення правових спорів, публічно-правовий спір, поняття, правотворчість, суспільні відносини.

Viktor VELYCHKO

applicant of the Department of Constitutional and Administrative Law

Zaporizhzhya National University

Zhukovskogo str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0007-0783-9350

DOI: 10.32782/LST/2024-2-12

To cite this article: Velychko, V. (2024). Administratyvno-protsesualni pravovidnosyny v systemi suspilnykh vidnosyn [Administrative-procedural legal relations in the public relations system]. *Law. State. Technology*, 2, 63–67, doi: 10.32782/LST/2024-2-12

**ADMINISTRATIVE-PROCEDURAL LEGAL RELATIONS
IN THE PUBLIC RELATIONS SYSTEM**

It is emphasized that administrative-procedural relations are the dynamics of social legal relations, are the form in which administrative-legal relations are reflected. It was found that administrative-judicial legal relations are a subsystem of administrative-procedural relations, while acquiring general features of administrative-legal relations. The signs of administrative-procedural legal relations include: the specific sphere of their implementation, which is connected with social relations in the sphere of public authority, and consists in the interaction of private individuals with the bearers of public authority; application as a priority of the imperative method of normative regulation, which is understood as the exclusive application of the principle of equality; the content of the subject structure of legal relations, where the state authority, local self-government body, or other bearer of authority, including state enterprises, institutions and organizations,

is necessarily involved; clear procedural settlement of relations; the dominance of the public interest over the private, which should not lead to the oppression of the latter, but should occur in their proper balance; is reflected in the competent content of the activity of subjects of power; the last characteristic is the application of methods and means of administrative coercion and influence in case of non-compliance with the requirements of the current legislation of Ukraine in the field of public-management legal relations. Administrative-procedural legal relations are structurally reflected through such subsystems as: administrative-procedural, administrative-delict, administrative-judicial legal relations.

Key words: *administrative process, administrative proceedings, regulatory and legal regulation, resolution of legal disputes, public legal dispute, concept, law-making, social relations.*

Постановка проблеми. Створення та достатньо успішне функціонування системи адміністративного судочинства в Україні є безумовним досягненням, що характеризує розвиток процесів державотворення, забезпечення та захисту прав і свобод людини. Очевидно, функціонування адміністративного судочинства і відповідної сфери правовідносин означає значний крок уперед на шляху розбудови правової та демократичної держави, де людина є її найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Така інституційна новела була частиною проголошеної в Україні у 1998 році адміністративної реформи (Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні, 1998), що водночас характеризується значною кількістю проблем реалізації, серед яких домінуюче місце відіграє питання подолання навантаження, що існує на суддів ланки системи адміністративних судів незалежно від їх інстанційного рівня.

Однак при цьому питання встановлення сутності адміністративно-процесуальних правовідносин відіграє достатньо спірне значення, в цілому, і зокрема, у частині розуміння змісту та сутності адміністративно-судочинних правовідносин.

Встановлення сутності та структури, ознак та особливостей адміністративно-судочинних правовідносин необхідно здійснювати через визначення їх співвідношення із адміністративно-правовими та адміністративно-процесуальними відносинами.

Стан наукової розробки проблеми. Науково-теоретичну основу дослідження змісту та сутності адміністративно-процесуальних правовідносин сформовано на підставі використання наукових розробок таких вчених, як: М.А. Бояринцева, М.Ю. Віхляєв, Ю.А. Волкова, Р.А. Калюжний, О.В. Капліна, Д.А. Козачук, Т.О. Коломоець, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Ю.О. Лєгеза, Р.В. Миронюк, Т.Т. Полянський, С.В. Прилуцький, В.В. Тильчик, О.С. Фонова, О.Ю. Хабло, А.С. Штефан, Т.С. Яценко та ін. Але при цьому триваюча адміністративна реформа визначає актуальність даної публікації.

Метою наукової статті є визначення місця та ролі адміністративно-процесуальні правовідносини в системі суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-процесуальні відносини є динамікою суспільних правовідносин, є тією формою, де відображуються адміністративно-правові відносини. Адміністративно-судочинні правовідносини є підсистемою адміністративно-процесуальних відносин, при цьому набувають загальних ознак як адміністративно-правових відносин.

Ознаками адміністративно-процесуальних правовідносин О.В. Муза обґрунтовує такі характеристики, як: по-перше, специфічна сфера їх реалізації, яка пов'язується із суспільними відносинами у сфері здійснення публічної влади, та полягає у взаємодії приватних осіб із носіями публічно-владних повноважень; по-друге, застосування як пріоритету імперативного методу нормативного регулювання, що розуміється як виняткове застосування принципу рівності; по-третє, змістом суб'єктного складу правовідносин, де обов'язкове бере участь орган державної влади, орган місцевого самоврядування, або інший носій владних повноважень, в тому числі державні підприємства, установи та організації; по-четверте, чітка процедурна урегульованість відносин; по-п'яте, домінування публічного інтересу над приватним, що не повинно призводити до пригнічення останніх, а має відбуватися у їх належній збалансованості; по-шосте, відображується у компетенційному змісті діяльності суб'єктів владних повноважень; остання характеристика полягає у застосуванні методів та засобів адміністративного примусу та впливу разі недотримання вимог чинного законодавства України у сфері публічно-управлінських правовідносин (Муза, 2016: 64).

Зазначені ознаки притаманні як адміністративно-правовим відносинам, так і адміністративно-процесуальним (і адміністративно-судочинним як підсистеми останніх).

Але при цьому сутність адміністративно-судочинних відносин передусім розкривається не лише через загальні ознаки, а передусім

через їх спеціальні характеристики, які необхідно сформулювати та комплексно обґрунтувати, що визначається як пріоритет цього підрозділу дисертації.

Адміністративно-судочинні відносини відносяться до адміністративно-процесуальних галузевих відносин, що фактично «обслуговують» матеріально-правові галузеві відносини. Отже, без адміністративно-судочинних правовідносин не можуть повною мірою відбутися матеріально-правові відносини (Голосніченко, 2003: 27).

В цілому адміністративно-процесуальні правовідносини можуть структурно відображено через такі підсистеми, як: адміністративно-процедурні, адміністративно-деліктні, адміністративно-судочинні правовідносини.

О.І. Харитонова розуміє адміністративно-процесуальні правовідносини в широкому та вузькому значеннях. У широкому змісті адміністративно-процесуальні відносини розуміються як сукупність процедурних відносин, що реалізуються в межах таких проваджень, як адміністративно-деліктне, контрольо-наглядове, дозвільно-реєстраційне. Тоді як у вузькому значенні адміністративний процес визначається як зміст адміністративно-деліктного провадження, тобто провадження із застосування засобів адміністративної відповідальності (Харитонова, 2004: 206).

У дослідженнях В.Г. Перепелюка визначається необхідність відмежування адміністративно-процедурних та адміністративно-процесуальних правовідносин (Перепелюк, 2004: 42). Протилежним є підхід, обґрунтований у дослідженнях С.М. Тараненка, де зазначається, що будь-яка адміністративна процедура – це певна послідовність, певний порядок дій, що спрямовується на досягнення визначеного нормативного результату, що у сукупності визначають зміст адміністративно-процесуальних правовідносин (Тараненко, 2003: 17-18).

В цілому усвідомлюючи необхідність та доцільність розмежування категорій адміністративний процес, як цілого, та адміністративного судочинства і адміністративної процедури як частини, зазначимо, що у складній сукупності категорія «адміністративно-процесуальних» правовідносин є складним та багатоаспектним явищем, що складається із чисельних підсистем, де для кожної є характерними визначені особливості.

Однак, головним функціональним спрямуванням реалізації такої складної сукупності відносин на забезпечення ефективності діяльності органів державної влади та місцевого само-

врядування, носіїв делегованих повноважень (Шмідт-Ассманн, 2009: 14). Адміністративний процес є змістом правовідносин, тоді, як адміністративна процедура є їх формою (Легеза, 2023: 564-566).

Значне навантаження на систему адміністративного судочинства очевидно засвідчило те, що у кількісних показниках відбулось зміщення акцентів із процедури адміністративної скарги на процедуру адміністративного позову як реалізації судового способу захисту прав і свобод людини. Така ситуація відбувалася як внаслідок об'єктивних факторів, де необхідно виділити триваючі реформи організаційно-правової структури центральних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, триваючі процеси фінансової децентралізації публічної влади, спрямовані на формування спроможної та потужної місцевої територіальної громади, а також ряд зовнішніх чинників впливу, де центральне місце відіграє російська військова агресія, що спричинює значний обсяг справ, де предметом оскарження є дії, рішення чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень. І в умовах зневіри громадян до ефективності та дієвості такого засобу захисту прав і свободи людини, як подання адміністративного звернення, важливе значення набувають процедури захисту суб'єктивних публічних прав особи у порядку адміністративного судочинства.

Тлумачення адміністративно-процесуальних правовідносин подекуди дорівнюють до встановлення ототожнення їх змісту із адміністративно-судочинними відносинами. Так, М.М. Стефанчук адміністративні процесуальні правовідносини розуміє як «врегульовані нормами адміністративного процесуального права суспільні відносини, що виникають між судом та учасниками адміністративного процесу з приводу розгляду та вирішення справ, віднесених до адміністративної юрисдикції, що підпорядковуються вимогам процесуальної форми та характеризуються взаємними процесуальними правами та обов'язками їх суб'єктів по відношенню один до одного» (Стефанчук, 2012: 40-42).

Звичайно при здійсненні характеристики адміністративно-судочинних правовідносин необхідно виходити із сфери їх застосування, якою є публічно-управлінський сегмент суспільного життя, де виявляється взаємодія приватних осіб та їх контрагентів – суб'єктів владних повноважень (Стеценко, 2011: 44). Класифікація управлінських відносин часто пов'язується із відокремлення відносин, що визначаються їх позитивною регуляцією, що полягає у наданні

адміністративних послуг, прогнозуванні їх розвитку, моніторингу стану виконання регуляторних нормативних актів та актів індивідуальної дії, з одного боку, і з іншого боку пов'язується із відокремленням негативних відносинах, що мають характер охоронних відносин, які втілюються через застосування засобів юридичної відповідальності та засобів адміністративного оскарження, в тому числі в порядку адміністративного судочинства (Голосніченко, 2003: 13-15).

О.В. Муза робить висновок, що розуміння адміністративного процесу і відповідно адміністративно-процесуальних правовідносин не може виходити із розуміння лише як діяльності із врегулювання адміністративних справ про правопорушення та адміністративних позовів; і має виходити із значно більшого кола суспільних правовідносин, до якого відносяться адміністративно-процедурні відносини також (Муза, 2014: 49–53; Муза, 2016: 68).

Тобто широке значення адміністративно-процесуальних правовідносин очевидно пов'язується із реалізацією всіх форм адміністративних проваджень та процедур.

Висновок. Таким чином, адміністративно-процесуальні відносини є динамікою суспільних

правовідносин, є тією формою, де відображуються адміністративно-правові відносини.

До ознак адміністративно-процесуальних правовідносин необхідно віднести: специфічна сфера їх реалізації, яка пов'язується із суспільними відносинами у сфері здійснення публічної влади, та полягає у взаємодії приватних осіб із носіями публічно-владних повноважень; застосування як пріоритету імперативного методу нормативного регулювання, що розуміється як виняткове застосування принципу рівності; змістом суб'єктного складу правовідносин, де обов'язкове бере участь орган державної влади, орган місцевого самоврядування, або інший носій владних повноважень, в тому числі державні підприємства, установи та організації; чітка процедурна урегульованість відносин; домінування публічного інтересу над приватним, що не повинно призводити до пригнічення останніх, а має відбуватися у їх належній збалансованості; відображується у компетенційному змісті діяльності суб'єктів владних повноважень; остання характеристика полягає у застосуванні методів та засобів адміністративного примусу та впливу разі недотримання вимог чинного законодавства України у сфері публічно-управлінських правовідносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>
2. Муза О.В. Тееоретичні проблеми адміністративно-процесуальних правовідносин в Україні: дис.... д.ю.н. за спец. 12.00.07. К., 2016. 417 с.
3. Голосніченко І. П. Проблеми адміністративного процесу на сучасному етапі розвитку Української держави. *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. Вип. 19. Одеса : Юридична література, 2003. С. 25–32.
4. Харитоновна О. І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2004. 355 с.
5. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина : [навч. посіб.]; Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. 2-ге вид., змінене і доп. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 367 с.
6. Тараненко С. М. Процедури в адміністративному праві України : теорія і практика : [монографія]. Севастополь : «Вебер», 2003. 168 с.
7. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання: основні засади та завдання систематики адміністративного права / Ебергард Шмідт-Ассманн ; [пер. з нім. Г. Рижков, І. Соїко, А. Баканов] ; відп. ред. О. Сироїд. 2-ге вид., переробл. та доп. К. : «К.І.С.», 2009. 552 с.
8. Легеза Ю.О. Нормативно-правові засади недоторканності судді. *Юридичний науковий журнал*. 2023. №12. С. 564–566.
9. Стефанчук М. М. Органи виконавчої влади як сторона у справах адміністративної юрисдикції в Україні : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07. К., 2012. 209 с.
10. Стеценко С. Г. Адміністративний процес в контексті розвитку адміністративно-правової науки . Збірник наукових праць «Адміністративне право України : стан і перспективи розвитку» : VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 вересня 2011 р.) // Ред. колегія : О. Ф. Андрійко (голова ред. кол.), В. П. Нагребельний, А. А. Пухтецька (відп. секр.), Л. Є. Кисіль та ін. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. С. 69–74.

11. Голосніченко І. П. Адміністративний процес: [навч. посіб.]; за заг. ред. І. П. Голосніченка. К. : Ган, 2003. 256 с.

12. Муза О. В. Виникнення і розвиток адміністративно-деліктних правовідносин. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 1. С. 49–53.

REFERENCES:

1. Pro zakhody shchodo vprovadzhennia Kontseptsii administratyvnoi reformy v Ukraini [On measures to implement the Administrative Reform Concept in Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 22 lypnia 1998 roku № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

2. Muza, O.V. (2016). Teeoretychni problemy administratyvno-protseualnykh pravovidnosyn v Ukraini [Theoretical problems of administrative-procedural legal relations in Ukraine]: dys.... d.iu.n. za spets. 12.00.07. K. [in Ukrainian].

3. Holosnichenko, I. P. (2003). Problemy administratyvnoho protsesu na suchasnomu etapi rozvytku Ukrainskoi derzhavy [Problems of the administrative process at the current stage of the development of the Ukrainian state]. Aktualni problemy derzhavy i prava: zb. nauk. prats. Vyp. 19. Odesa : Yurydychna literatura. S. 25–32. [in Ukrainian].

4. Kharytonova, O. I. (2004). Administratyvno-pravovi vidnosyny: kontseptualni zasady ta pravova pryroda [Administrative and legal relations: conceptual foundations and legal nature] : dys. ... doktora yuryd. nauk : 12.00.07. Odesa. [in Ukrainian].

5. Perepeliuk, V. H. (2004). Administratyvnyi protses. Zahalna chastyna [Administrative process. General part]: [навч. посіб.]; Chernivetskyi natsionalnyi un-t im. Yurii Fedkovycha. 2-he vyd., zminene i dop. K. : Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].

6. Taranenko, S. M. (2003). Protsedury v administratyvnomu pravi Ukrainy : teoriia i praktyka [Procedures in administrative law of Ukraine: theory and practice] : [monohrafiia]. Sevastopol : «Veber». [in Ukrainian].

7. Shmidt-Assmann, E. (2009). Zahalne administratyvne pravo yak ideia vrehuliuvannia: osnovni zasady ta zavdannia systematyky administratyvnoho prava [General administrative law as an idea of settlement: the main principles and tasks of the systematics of administrative law] ; [per. z nim. H. Ryzhkov, I. Soiko, A. Bakanov] ; vidp. red. O. Syroid. 2-he vyd., pererobl. ta dop. K. : «K.I.S.». [in Ukrainian].

8. Leheza, Yu.O. (2023). Normatyvno-pravovi zasady nedotorkannosti suddi [Normative and legal principles of inviolability of a judge]. Yurydychnyi naukovi zhurnal. 2023. №12. S. 564–566. [in Ukrainian].

9. Stefanchuk, M. M. (2012). Orhany vykonavchoi vlady yak storona u spravakh administratyvnoi yurysdyksii v Ukraini [Bodies of executive power as a party in matters of administrative jurisdiction in Ukraine]: dys. ... kandydata yuryd. nauk : 12.00.07. K.[in Ukrainian].

10. Stetsenko, S. H. (2011). Administratyvnyi protses v konteksti rozvytku administratyvno-pravovoi nauky [Administrative process in the context of the development of administrative and legal science]. Zbirnyk naukovykh prats «Administratyvne pravo Ukrainy : stan i perspektyvy rozvytku» : VI Mizhn. nauk.-prakt. konf. (m. Kyiv, 23–24 veresnia 2011 r.) // Red. kolehiia : O. F. Andriiko (holova red. kol.), V. P. Nahrebelnyi, A. A. Pukhtetska (vidp. sekr.), L. Ye. Kysil ta in. K. : Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. S. 69–74. [in Ukrainian].

11. Holosnichenko, I. P. (2003). Administratyvnyi protses [Administrative process]: [навч. посіб.]; за заг. ред. І. П. Голосніченка. К. : Ган. [in Ukrainian].

12. Muza, O. V. (2014). Vynyknennia i rozvytok administratyvno-deliktnykh pravovidnosyn [Emergence and development of administrative-delict legal relations]. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 1. S. 49–53. [in Ukrainian].